

DE
KWESTIE

Ongelijke kansen in het onderwijs

Ongelijke onderwijskansen zijn het resultaat van een cumulatief proces dat begint op jonge leeftijd en doorloopt tot in het hoger onderwijs. Uiteindelijk leidt dit tot aanzienlijke verschillen in opleidingsniveau voor leerlingen uit meer en minder kansrijke milieus. Door de coronacrisis nemen de verschillen in ontwikkeling tussen leerlingen uit die milieus mogelijk verder toe.

Ongelijkheid begint vroeg. Kinderen uit gezinnen met lager opgeleide ouders hebben al op 2-jarige leeftijd bijvoorbeeld een veel beperktere woordenschat. De achterstand in taalontwikkeling is nog groter voor kinderen met een niet-westerse migratieachtergrond. Verschillen in ontwikkeling tussen kinderen met laag en hoog opgeleide ouders blijken hardnekkig in de loop van het basisonderwijs. Kinderen met een niet-westerse migratieachtergrond lopen hun achterstand wel gedeeltelijk in.

Bij de overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs en de selectie in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs neemt de ongelijkheid tussen leerlingen van laag en hoog opgeleide ouders verder toe. Leerlingen met laag opgeleide ouders krijgen wat vaker dan leerlingen met hoog opgeleide ouders een schooladvies onder hun niveau. Bovendien zitten leerlingen met hoog opgeleide ouders na de eerste jaren van het voortgezet onderwijs vaker op een niveau dat gelijk is aan of hoger is dan hun advies. Leerlingen met laag opgeleide ouders komen juist vaker terecht op een niveau onder hun advies. Bij de overstap naar het hoger onderwijs vanuit de havo en het vwo zijn er weinig of geen verschillen tussen leerlingen met verschillende achtergronden. Die verschillen zijn er wel bij de doorstroom vanuit het mbo naar het hoger onderwijs. Daarnaast lijkt het selecteren van studenten voor opleidingen met een numerus fixus gevolgen te hebben voor de instroom van minder kansrijke groepen in die opleidingen.

? Wat vinden Nederlanders?

Uit opinieonderzoek naar gelijke kansen in het onderwijs komt naar voren dat laagopgeleiden hier een wat minder positief beeld van hebben dan hoogopgeleiden. Ook zijn zij minder dan hoogopgeleiden tevreden over de onderwijskansen die ze zelf hebben gehad en denken zij vaker dan hoogopgeleiden dat ongelijke kansen een rol spelen bij het ontstaan van maatschappelijke verschillen. De lage waardering van hun opleidingskansen lijkt een indicatie dat laagopgeleiden hun opleidingsniveau mede in verband brengen met de kansen die ze (niet) hebben gehad. In het *Continu onderzoek burgerperspectieven* wijzen burgers op de toegenomen studiekosten als gevolg van het leenstelsel, wat raakt aan zorgen over de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor jongeren uit minder draagkrachtige gezinnen.

Verkiezingsprogramma's

Het verminderen van de kansenongelijkheid krijgt meer nadruk bij de partijen links en in het midden van het politieke speelveld dan aan de rechterzijde. Verschillende partijen onderkennen het belang van stimuleren van de ontwikkeling nog voor de start van de basisschool. Een aantal partijen aan de linkerkant en in het midden legt daarbij expliciet een relatie met het bestrijden van ongelijke kansen (CDA, CU, D66, GL, PvdA). Andere partijen richten zich meer op het bevorderen van een goede start voor alle kinderen (VVD), of zien kinderopvang vooral als voorziening om arbeidsparticipatie van ouders mogelijk te maken (50PLUS, DENK, SP). Waar partijen pleiten voor gratis toegankelijkheid van kinderopvang wordt niet altijd duidelijk of deze daarmee ook een educatieve invulling krijgt. Verschillende partijen aan de linkerkant en in het midden van het politieke spectrum pleiten voor een vorm

van uitstel van selectie van basis- naar voortgezet onderwijs. D66, DENK, GL en PvdA willen het moment van selectie over de hele linie uitstellen. CDA en CU pleiten voor meer brugklassen die verschillende niveaus combineren. Voor de VVD is het maatwerkdiploma de enige gewenste vorm van uitstel.

Veel partijen zijn voor herinvoering van de basisbeurs en/of een verbreding van de inkomensgerelateerde aanvullende beurs. Alleen de VVD houdt vast aan het huidige studievoorschot. Op het punt van selectie binnen het hoger onderwijs pleiten enkele partijen voor het terugdringen daarvan, maar er zijn ook partijen die de mogelijkheden willen behouden of verruimen. Voor zover partijen zich uitspreken over selectie staan partijen links en in het midden (D66, DENK, GL) tegenover partijen die meer op rechterzijde van het politieke spectrum zijn te plaatsen (FvD, SGP, VVD).

Kwesties voor het kiezen 2021

In het licht van de Tweede Kamerverkiezingen 2021 en de formatie onderzoekt het Sociaal en Cultureel Planbureau maatschappelijke kwesties die grote invloed hebben op het leven van Nederlanders. Dit is een samenvatting van een van de vijf kwesties uit het rapport van 2021.

Handelingsperspectieven

Wat is de bijdrage aan de vermindering van kansenongelijkheid van interventies voor jonge kinderen, bij de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs en in de eerste fase van het voortgezet onderwijs, en bij de start van het hoger onderwijs? In de voor- en vroegschoolse fase gaat het om het vergroten van de effectiviteit van voor- een vroegschoolse educatie. Bij de overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs hebben de interventies betrekking op de rol van toetsing bij de advisering en op het moment van selectie. Bij de start van het hoger onderwijs gaat het om de financiële ondersteuning van studenten en om de gevolgen van selectie bij de toelating.

Middel	Handelingsperspectief	Effect op vermindering kansenongelijkheid en mogelijke neveneffecten
Fase: voor- en vroegschoolse fase		
Verhogen intensiteit	Verdere verhoging uren voorschoolse periode	Effect op vermindering leerachterstanden bij verhoging naar 24 uur per week. Groot aantal dagdelen voor peuters. Hoge kosten.
	Vervroegen instapleeftijd voorschool naar 2 jaar	Effect op de taalontwikkeling van doelgroepeuters. Effecten op andere vaardigheden onduidelijk voor doelgroepeuters. Voor andere peuters geen effecten op ontwikkeling.
	Kinderopvang 0-2 jaar	Geen duidelijk effect op verkleining leerachterstanden.
Verbeteren van kwaliteit	Kwalificatie personeel vergroten	Relatief grote effecten op vermindering leerachterstanden bij doelgroepeuters.
	Inspectietoezicht op educatieve kwaliteit	Verbetering van de voorschoolse educatie op instellingen die achterblijven in educatieve kwaliteit. Positieve effecten op doelgroepeuters op deze instellingen.
Vergroten deelname	Zorgen voor voldoende voorschoolse kindplaatsen	Toegankelijkheid voor doelgroepeuters in 'onderbezette' gemeenten vergroot. Geringere kans op segregatie.
	Gratis toegang tot kinderdagverblijven	Vergroting toegankelijkheid voorschool voor doelgroepeuters, maar onduidelijk is hoe groot toename zal zijn. Eenvoudiger, gelijk systeem voor alle ouders. Relatief hoge kosten.
Fase: eind basisonderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs		
Toetsing	Afschaffen of beperken van de betekenis van de eindtoets	Invloed van het opleidingsniveau van de ouders en migratieachtergrond op het geadviseerde onderwijsniveau wordt groter.
	De eindtoets naar voren verplaatsten (voor het advies van de leerkracht)	Geen duidelijk effect (eerder positief dan negatief).
	Professionalisering van docenten bij het geven van een schooladvies	Geen duidelijk effect (eerder positief dan negatief).
Uitstel selectie	Een stelselwijziging waarbij de basisschool wordt verlengd	Invloed van het opleidingsniveau van de ouders en migratieachtergrond op behaald onderwijsniveau wordt kleiner.
	10-14 onderwijs	Invloed van het opleidingsniveau van de ouders en migratieachtergrond op behaald onderwijsniveau wordt mogelijk kleiner. Officiële evaluatie volgt nog.
	Uitstel van het definitieve schooladvies tot na het 2e jaar van het voortgezet onderwijs	Invloed van het opleidingsniveau van de ouders en migratieachtergrond op behaald onderwijsniveau wordt kleiner.
Beperken effect vroege selectie	Brede brugklassen	Invloed van het opleidingsniveau van de ouders en migratieachtergrond op behaald onderwijsniveau kan afnemen. Maar effect vermoedelijk kleiner dan van uitstel van selectie.
	Bredere scholen voor voortgezet onderwijs (waar meerdere niveaus zijn vertegenwoordigd)	Invloed van het opleidingsniveau van de ouders en migratieachtergrond op behaald onderwijsniveau kan kleiner worden, voor zover brede scholen overstap naar een ander niveau vergemakkelijken. Maar effect vermoedelijk kleiner dan van uitstel van selectie.
	Een maatwerkdiploma	Invloed van het opleidingsniveau van de ouders en migratieachtergrond op behaald onderwijsniveau kan kleiner worden. Maar effect vermoedelijk kleiner dan van uitstel van selectie.
Fase: start hoger onderwijs		
Financiële steun	Herinvoering basisbeurs	Beperkt effect op ongelijkheid: waarschijnlijk weinig of niet voor havisten en vwo'ers. Mogelijk wel voor mbo-hbo doorstroom. Draagt bij aan geringere omvang studieschulden. Mogelijk vermindering van ervaren druk op studenten en van financiële onzekerheid.
	Aanpassing aanvullende beurs (verhoging en/of verbreding groep die aanmerking komt)	Beperkt effect op ongelijkheid, waarschijnlijk weinig voor havisten en vwo'ers. Mogelijk wel voor mbo-hbo doorstroom en ongelijkheid daarin. Draagt bij aan een geringere omvang studieschulden, maar minder breed dan een basisbeurs. Mogelijk vermindering van ervaren druk op studenten en van financiële onzekerheid. Verbreding komt studenten uit middeninkomens tegemoet.
Selectie	Terugdringen aantal selecterende opleidingen	Vermindert risico van ongelijke toegang tot de desbetreffende opleidingen.
	Herinvoering (gewogen) loting	Elimineert mogelijke afschrikking decentrale selectie en effect kwalitatieve criteria op ongelijk selectiesucces.